

Metodiski ieteikumi skolēnu instrumentālo, vokāli instrumentālo kolektīvu un popgrupu vadītājiem

Kolektīva izveidošana, dalībnieku komplektācija

Muzicēšana kolektīvā bērniem un jauniešiem veicina viņu personības attīstību, talantu un spēju izkopšanu, bagātina emocionālo un garīgo pasauli. Kolektīvās muzicēšanas mērķis ir veidot bērnos ne tikai pirmās profesionālās muzicēšanas prasmes un iemaņas, bet arī attīstīt sociālās un karjeras vadības prasmes. Bērnu un jauniešu vidū aizvien lielāku popularitāti iegūst muzicēšana instrumentālajos, vokāli instrumentālajos ansambļos un popgrupās.

Veidojot muzikālu ansambli, tā vadītājam jāformulē, kāda žanra kolektīvs tas būs. Valsts izglītības attīstības aģentūras (VIAA) organizētajos konkursos dalībnieki piedalās šādos žanros – instrumentālie ansambļi, vokāli instrumentālie ansambļi (ar skaņu pastiprinošām iekārtām un akustiskie), tautas mūzikas ansambļi, džeza ansambļi un popgrupas. Īpaši tas jāņem vērā vokāli instrumentālajiem kolektīviem. Ja ir pieejamas skaņu pastiprinošas iekārtas, tad ansamblis darbojas ar tām, ja to nav, ir jārēķinās, ka muzicēšana būs akustiska. Svarīgi ir ievērot, ka gan mēģinājumos, gan koncertos un konkursos muzicēšanai jānotiek vienādos apstākļos. Tas nozīmē, ka akustiskie ansambļi uzstājas akustiski, bez skaņu pastiprinošas iekārtas, izņemot atsevišķus instrumentus, kā basa ģitāra un ģitāra ar skaņu noņēmēju, kuri var izmantot lokālu pastiprinātāju. Šajā gadījumā jāievēro, ka lokālais pastiprinātājs ir jāpielāgo akustisko instrumentu skanējumam, jāsabalansē tā skanējums ar pārējiem instrumentiem.

Liela nozīme ir izvēlētajam repertuāram un muzicēšanas manierei, jo pamazām interešu izglītībā ienāk arī tādi žanri kā džeza mūzika un tautas mūzika, kuri ir ar savu repertuāru un izpildījuma specifiku un kuri prasa žanra uzlikto kanonu. Kolektīviem, kuri savā priekšnesumā izmanto skaņu pastiprinošu iekārtu, ir jābūt pieejamai minimālai iekārtai - katra instrumenta pastiprinātājs vai iespēja pieslēgties caur skaņu pulti. Popgrupām īpaši svarīgi ir dziedāt mikrofonos un ar skaņu pastiprinošu iekārtu, jo to prasa žanra specifika. Dziedāt mikrofonos ir jāmacās regulāri, tādējādi nevar mēģinājumos strādāt bez mikrofoniem. Ja nav pieejama skaņu pastiprinoša iekārta, tad jāizvēlas dziedāt akustiski un piedalīties pasākumos kopā ar vokālajiem ansambļiem.

Dalībnieku komplektācija parasti ir vienkāršāka gadījumos, kad kolektīvu veido no dalībniekiem, kuri apguvuši kādu mūzikas instrumentu. Sarežģītāka situācija ir veidot ansambli no iesācējiem. Tad ir vairākas iespējas: 1) veidot viendabīgu instrumentu ansambli, izmantojot instrumentus, kuru mācīšanu pārzina vadītājs, 2) veidot jauktu ansambli un piesaistīt citu instrumentu skolotājus, 3) veidot jauktu ansambli, piesaistot dalībniekus, kuri ir apguvuši kādu instrumenta spēli.

VIAA konkursos kolektīvi tiek dalīti jaunākajā un vecākajā grupā, līdz ar to ir iespēja ar jaunizveidotu ansambli piedalīties jaunākajā grupā, neskatoties uz dalībnieku vecumu. Būtu jāizvairās ansambļos iesaistīt skolotājus vai profesionāļus. VIAA organizētajos konkursos to dalība nav atļauta, protams, ir izņēmuma gadījumi, kad audzēknis ir slimš vai netiek kāda cita

iemesla dēļ, bet ir svarīgi, lai ansamblis būtu komplektēts no bērniem un jauniešiem. Izmantotie instrumenti var būt visdažādākie, jo nepastāv ierobežojumi - viss atkarīgs no kolektīva vadītāja, viņa spējas pielāgot repertuāru konkrētajam ansamblim. Ieteicamais dalībnieku skaits ansambļos ir ne mazāks kā trīs dalībnieki, maksimālais skaits varētu būt ap divdesmit, kāds džeza mūzikā ir bigbenda sastāvā un dažāda veida instrumentu orķestros. Ansambļos dalībnieku skaits būtu vēlams līdz 16 audzēkņiem.

Apmācības process

Ir divējādas situācijas. Viena, kad kolektīvs tiek veidots no dalībniekiem, kuri ir apguvuši kāda instrumenta spēli vai kuriem ir pieredze, muzicējot līdzīgos kolektīvos iepriekš. Otra, kad dalībnieki mācās spēlēt instrumentus no pirmsākumiem. Ja ir jābūvē dalībnieki kāda instrumenta spēlēšanā, kolektīva vadītājam ir jābūt zināšanām par attiecīgā instrumenta spēli vai ir jāpiesaista citu instrumentu spēles skolotāji, lai nodrošinātu kvalitatīvu nodarbību. Ja kolektīvā muzicē iesācēji, nebūtu pieļaujama situācija, kad skolotājs nepārzina kāda instrumenta spēli. Kolektīvos, kuru darbībā ir nepieciešama skaņu iekārtas, vadītājam ir jāpārzina to lietošana vai jābūt piesaistītam cilvēkam, kurš darbojas ar skaņu iekārtām.

Liela nozīme ir repertuāra izvēlei, skaņdarbiem ir jābūt vienkāršiem, dalībniekiem labi uztveramiem un muzicēšanu veicinošiem. Konkursos ir jānāc dzirdēt ļoti sarežģītas kompozīcijas, kuras netiek pienācīgi izpildītas, jo bērni vienkārši nav tām gatavi gan morāli, gan arī tehniski. Svarīgi ir bērņus motivēt muzicēt ar atdevi, lai muzicēšana sagādā gandarījumu un prieku arī tad, ja kaut kas nesanāk pietiekami labi. Pati muzicēšana kolektīvā dod ļoti pozitīvas emocijas.

Lai veidotos labs priekšnesums, svarīgas ir instrumenta spēles iemaņas, kuras ir panākamas ar individuālu darbu. Skolotāja uzdevums ir veidot bērņos apziņu, ka ir jāpildinveido katra viena individuālās spējas, lai iegūtu iespējami labāku kopējo rezultātu. Protams, skolotājam ir jāprot motivēt un dot precīzus uzdevumus individuālai instrumenta spēles pildinveidošanai. Nozīmīgs ir pats mēģinājumu process un nodarbību apmeklētība. Labus rezultātus var sasniegt tikai ar regulāru darbu ansamblī.

Mācību procesā jāievēro galvenie kolektīvās muzicēšanas principi - ritmiska vienotība, melodiskās līnijas dominance, piebalsu sabalansēts skanējums un intonācija. Svarīgi ir audzēkņiem mācīt klausīties, kas notiek blakus, kontrolēt savu balsi un pielāgoties kopējam skanējumam muzicēšanas laikā. Kolektīviem, kuri spēlē ar skaņu pastiprinošām iekārtām, īpaši ir jāpievērš uzmanība sabalansētam skanējumam. Jāsaprot, ka skaņa veidojas ne tikai no skaļuma regulēšanas ar skaņu pastiprinošu iekārtu, bet katrs instruments to var regulēt lokāli (piemēram ģitāras vai basa ģitāras skaļuma regulēšana uz instrumenta vai lokālā pastiprinātāja), klausoties, kāds ir kopējais skanējums.

Īsi ieteikumi pa žanriem.

Instrumentālie ansambļi

Nav ierobežojumu ansambļu instrumentu komplektācijā. Instrumenti var būt visdažādākie, svarīgi ir radīt sabalansētu skanējumu. Ir jāmotivē dalībnieki pildinveidot sava

instrumenta spēli. Jāizvēlas viņiem piemērots repertuārs. Tam ir jābūt nospēlējamam un dalībniekam saprotamam, tikai tad ir iespējams strādāt pie ansambļa spēles pamatelementiem – sabalansēta skanējuma, intonācijas, ritma un skaņdarba atklāsmes. Ir jāprot novērtēt dalībnieku iespējas un neprasīt no viņiem to, ko viņi vēl nespēj, jāmača bērniem patstāvīgi muzicēt kolektīvā, klausīties vienam otru. Kolektīva vadītāja vai kāda cita pieaugušā piedalīšanās ansambli ir nevēlama, jo parasti pieaugušais uzņemas vadošo lomu, liedzot bērniem darīt to pašiem, un viņi paliek it kā otrā plānā.

Tautas mūzikas ansambļi

Būtiskais, kas atšķir tautas mūzikas kolektīvus no citiem ansambļiem, ir repertuārs – tā ir tautas mūzika, vai konkrētāk - tautas dziesma vai melodija. Tā var nebūt tikai latviešu tautas mūzika, bet izmantojama arī citu tautu mūzika. Tautas mūzikas ansambļos vēlams iekļaut konkrētai tautai raksturīgos mūzikas instrumentus, protams, ir pieļaujami arī citi instrumenti, kuri nav raksturīgi attiecīgajai tautai. Šī žanra specifika - muzicēt var gan instrumentāli, gan vokāli instrumentāli, galvenais nosacījums, lai skanētu tautas mūzika.

Džeza ansambļi

Šis ir īpašs žanrs, kurā var muzicēt visdažādākie sastāvi- gan instrumentāli, gan vokāli instrumentāli. Kolektīvā pieļaujams gan liels dalībnieku skaits (piemēram, bigbends), gan tas var būt trīs dalībnieku sastāvā. Viena no īpatnībām, kura atšķir džeza mūzikas žanru, ir improvizācija, kura būtu vēlama katrā priekšnesumā. Ir saprotams, ka bērni vēl nav nobrieduši uz vietas radītām improvizācijām, bet ir iespējams mēģinājumu procesā iestudēt solo posmu kādam instrumentam, kuru atskaņo kā improvizāciju. Jaunākās grupas kolektīviem būtu pieļaujama arī džeza standartu (populāras džeza tēmas) aranžijas izpildījums bez improvizācijas.

Popgrupas

Žanra specifika prasa dziedāt mikrofonos fonogrammas pavadījumā. Protams, mācoties balsvedību un citas vokālās lietas, tas ir jādara akustiski, lai varētu kontrolēt intonāciju, balsu noturību, dikciju un tekstu. Kad visas šīs lietas ir iemācītas, ir jādzied mikrofonos, jo dziedāšana mikrofonā ir jāmačās.

Jāuzmanās ar akustisku instrumentu iesaistīšanu priekšnesumā, jo tas prasa papildu apskaņošanu. Nozīmīga priekšnesuma sastāvdaļa ir fonogramma, tai būtu jābūt caurspīdīgai un nepiesātinātai ar dažādu instrumentu vienlaicīgu skanēšanu, lai varētu izcelt vokālo priekšnesumu. Ja iespējams, ir jāizmanto profesionāla fonogrammu veidotāja pakalpojumi. Slikta prakse ir izmantot gatavos sintezatora piedāvātos pavadījumus, kuri ir vienveidīgi un par daudz piesātināti.

Arī šajā žanrā liela uzmanība ir jāpievērš izvēlētajam repertuāram, lai tas būtu piemērots un atbilstošs dalībnieku vecumam. Jaunākās grupas kolektīviem nevajadzētu aizrauties ar daudz balsību, pietiktu ar divbalsību piedziedājumā. Arī skanīgs unisons ir augstu vērtējams. Vecākajā grupā būtu jāizvērtē kolektīva iespējas dziedāt daudz balsīgi, jo dziedāšana mikrofonā

prasa papildus koncentrāciju un bieži nav iespējams kontrolēt savu balsi, kā arī dzirdēt blakus dziedātājus.

Tikpat svarīgi ir veidot skatuves tēlu un izmantot kustības. Primitīva teksta atainošana kustībās ir pieļaujama tikai pirmskolas vecumā. Vajadzētu mēģināt iestudēt pārdomātas horeogrāfijas, kuras netieši palīdz dziesmas satura atklāsmē. Ir vēlama pieredzējuša horeogrāfa konsultācija.

Piezīme! Darbam izmantojams izglītojošs materiāls no pedagogu profesionālās kompetences pilnveides programmas “Mācīšanas un mācīšanās prasmju izkopšana kvalitatīvas popgrupas darbības veicināšanā” (pielikumā)

VIAA Sadarbības projektu departamenta
Nemateriālā kultūras mantojuma nodaļas
vecākais eksperts Egils Šķetris
egils.sketris@viaa.gov.lv

*Pielikums
(saites uz video)*

Pedagogu profesionālās kompetences pilnveides programma
"Mācīšanas un mācīšanās prasmju izkopšana kvalitatīvas popgrupas darbības veicināšanā."

Laiks_no_līdz	Tēma	Lektors
1. diena https://www.youtube.com/watch?v=yw--_HmdbjY		
32'55'' - 1'14''40	Fonogrammu veidošana. Mūzikas stilu interpretēšana.	Kristaps Krievkalns
1'50''35 - 3'13''20	Mūsdienīgs kustību kopums kompleksā ar dziedāšanu	Egija Abaroviča
4'19'' 25 - 5'48'' 00	Darbs ar vokālo ansambli	Laura Leontjeva
2. diena https://www.youtube.com/watch?v=mvOLeGWEjk4		
50'44'' – 2'58'' 00	Mūziklu dziedātāja vokālā tehnika	Annija Putniņa
3'25''40 - 4'59'' 20	Skaņas veidošanās akustiskie nosacījumi, skaņu pastiprinošo iekārtu darbības pamatprincipi	Gatis Priekulis
5'51''50 - 6'52'' 00	Ieteikumi bērnu un jauniešu vokālo prasmju pilnveidē vokālajā ansablī	Inga Bērziņa